

DE 100
MOOISTE SOORTEN
IN TUIN
EN PARK

VOGELS

IN EN ROND
DE TUIN

Vogelbescherming
NEDERLAND

Voor mezen en mensen

Veel mensen dragen vogels een warm hart toe en dat is niet zo vreemd. Ik ken namelijk geen andere dieren die én kunnen vliegen, zingen én vaak ook nog ontzettend kleurrijk zijn. En dat niet alleen; veel vogels laten zich gemakkelijk en goed bekijken. Alle gelegenheid dus om met volle teugen te genieten van dat rijke vogelleven. Je hoeft er zelfs niet ver voor op reis. Vogels zitten letterlijk bij je om de hoek of nog dichterbij, in je eigen tuin. Maar daar moet je wel een beetje je best voor doen. Tuinvogels – de naam zegt het al – hebben een pesthekel aan stenen schuttingen en betegelde tuinen. Ze houden van groen. Een onderbegroeiing van lekker veel planten, struiken en als het kan hier en daar een boom. Water om te badderen, nestkasten om in te broeden en 's winters wat extra voer om fit te blijven.

Dit boek helpt je op allerlei manieren om het de vogels in je tuin naar hun zin te maken. Dat niet alleen, het mes snijdt aan twee kanten. Je helpt roodborsten, mussen en mezen, maar tegelijkertijd doe je ook jezelf een groot plezier. Want wat is er leuker dan te kijken naar een druk kwetterende mussenbende of naar kool- en pimpelmezen, die de voertafel op en afroetsen? Er valt heel wat te ontdekken en te genieten in je eigen tuin. Dit boek helpt de vogels en biedt de lezer een hoop extra vogelplezier.

Help jij de vogels in je tuin, dan doet Vogelbescherming het daar buiten. Vogelbescherming Nederland zet zich in voor alle wilde vogels en hun leefgebieden. Eigenlijk zou iedere vogelliefhebber lid moeten zijn. Gewoon om de vogels te helpen. www.vogelbescherming.nl

Hans Peeters

Hoofdredacteur VOGELS

*Vogels in en
rond de tuin*

Tuinvogels, van dichtbij gezien

Er zal nauwelijks een tuineigenaar zijn, die zich niet verheugt in het bezoek van de gevederde gasten aan zijn tuin en gefascineerd is door hun kleurrijke veren, de levendige zang en hun andere vaardigheden. En geen wandelaar in het stadspark die zich niet bewust is van zijn gevederde bewoners en graag naar hun doen en laten komt kijken.

‘Tuinvogels’ noemen we in het kort de soorten die leven in en rond onze huizen, binnen de bebouwde kom, in tuinen en stadsparken, in de recreatiegebieden rondom de steden, in dorpen en rond boerderijen, zelfs op industrieterreinen en op andere commerciële terreinen. Oorspronkelijk komen ze vaak uit heel verschillende habitats, zoals het bos, de rotsachtige landschappen van de steppe of zelfs uit het hooggebergte en dus kennen ze zeer verschillende fysieke en gedragsmatige aanpassingen. Gemeenschappelijk voor de ‘tuinvogels’ is gewoon dat ze zich door de eeuwen heen bij ons hebben aangesloten en nu hun habitat met ons delen.

‘Papa, kijk! Die mooie vogel eet het voer dat we in het vogelhuisje hebben gelegd – vogels kijken is veel leuker dan tv-kijken.’

Groenlingen eten lekker van een mezenbol.

VOGELS KIJKEN EN HERKENNEN

Doordat ze in onze directe omgeving leven, midden in de steden en dorpen, geven de tuinvogels ons een grote kans om ze zonder veel inspanning te bekijken. Als je een beetje beter kijkt, zul je snel een grote verscheidenheid aan vogelsoorten kunnen onderscheiden. Als je wat langer naar de tuinvogels kijkt, zul je hun gedrag leren interpreteren en zodoende een fascinerend inzicht in hun privéleven krijgen. En dat alles is mogelijk vanuit de woonkamer, door alleen maar naar buiten te kijken.

Hulpmiddelen voor het kijken naar vogels

Middelen om te lokken: Een breed scala van verschillende voederplekken in de winter lokt allerlei vogels naar de tuin, evenals verschillende soorten nestkasten in het voorjaar, om maar te zwijgen over vogelvriendelijke heggen en bessenstruiken.

Verrekijker: Om ook te zien wat er niet direct voor het raam gebeurt, bijvoorbeeld balts, nestelen of het grootbrengen van de jongen, is een verrekijker essentieel. Dat hoeft helemaal geen dure te zijn. Beter kunt u er een paar klaar leggen op de vensterbanken, zodat u er altijd een snel bij de hand hebt als u een interessante vogel in de tuin ziet. Let bij het kopen van een kijker op de getallen. '8 x 30' betekent bijvoorbeeld dat de kijker acht keer vergroot en dat de frontlens een diameter heeft van 30 mm, wat overeenkomt met een normale lichtsterkte. Een verrekijker met een grotere lichtsterkte, met

een frontlens van 40 mm of meer, is vooral van belang in de schemering. Wat betreft de vergroting is een factor 8 of 10 afdoende voor de gebruikelijke afstanden in een tuin.

Veldgids: Een boek als dit, waarin de meest voorkomende en belangrijkste vogels in tuinen en parken staan, is voor beginnende vogelaars een grote hulp. Voor gevorderde vogelaars zijn er veldgidsen waarin alle vogels in hun verschillende kleden, zoals mannetjes, vrouwtjes en jonge vogels in de vlucht of in kenmerkende houdingen, zijn afgebeeld.

CD met vogelgeluiden: Vooral 's zomers, wanneer het gebladerte van bomen en struiken dicht is, zal het vaak gebeuren dat je een vogel wel hoort, maar niet ziet. Dan helpen veldgidsen met nog zo veel afbeeldingen niet. Wel een cd met vogelzang of een overeenkomstige app voor je smartphone. Maar je zult de roep en de zang vaak moeten afluisteren om ze in het veld te kunnen herkennen. Maar na verloop van tijd zul je de gevederde vrienden aan hun stem alleen kunnen herkennen.

Bij naam genoemd

Heet hij nu putter of distelvink? Beide zijn waar. Sommige vogels dragen niet een, maar twee namen. Regionaal zijn er bovendien een heleboel andere volksnamen in gebruik, zoals lakvogel voor de pestvogel of grote hofzanger voor de zwartkop. Om misverstanden te voorkomen heeft elke vogel in de zoölogie naast zijn Nederlandse naam ook een wetenschappelijke naam. Deze bestaat meestal uit twee woorden, is altijd uniek en ook internationaal geldig. en werd al in de 18e eeuw ontwikkeld door de Zweedse wetenschapper Carl Linnaeus. Het eerste deel van de naam is de geslachtsnaam. Het verwijst naar de verwantschapsgroep van de vogel. Zo staat Carduelis voor een subgroep van de vinken. Het tweede woord is de echte soortnaam. In ons voorbeeld staat Carduelis carduelis voor de putter. In sommige gevallen geeft een derde naam de ondersoort van de vogel aan.

Metalig blauw glinstert de spiegel van het mannetje wilde eend. Het is het onmiskenbare kenmerk van deze eendensoort.

EEN KLEED VAN VEREN

Wat onderscheidt vogels van alle andere dieren in de wereld? Wat is hun meest karakteristieke kenmerk? Juist. Vogels dragen veren. Afgezien van snavel en poten is het hele lichaam ermee omhuld. Het verenkleed houdt de vogel warm, beschermt hem tegen de zon en regen en levert ook de voor de soort kenmerkende vorm en kleuren. En niet in de laatste plaats stellen de veren de vogel in staat te vliegen.

De wonderbaarlijke vogelveer

Niet alle veren zijn hetzelfde. Een laag dicht tegen het lichaam bestaat uit zachte, warme donsveren, de bovenste laag bestaat uit gladde, meestal gekleurde contourveren die de vogel zijn silhouet geeft. En – het allerbelangrijkste – bestaat het draagvlak van de vleugel voor het grootste deel uit stevige slagpennen die de vogel in de vlucht ook voortstuwten.

Laten we zo'n veer eens van dichterbij bekijken, liefst met behulp van een vergrootglas. Met uitzondering van de donsveren bestaat elke veer uit een meer of minder stijve middenrib, de zogenoemde 'schacht', en een flexibele 'vlag'. Deze is op zijn beurt samengesteld uit een groot aantal fijne, zogenoemde 'baarden' die in de gehele lengte bezet zijn met honderden kleine, haakvormige 'baardjes'. Deze baardjes haken zich vast aan het naastgelegen baardje, enzovoort. Op die manier worden de vele parallelle baardjes aaneengesloten tot een enkel, gesloten vlak.

Verzorging is nodig

Opdat de veren de vogel altijd lekker warm houden, mogen ze niet verward of doorweekt of zelfs door vuil aan elkaar verkleefd zijn. De verzorging van het verenkleed is daarom enorm belangrijk voor een vogel en hij gebruikt daar meestal veel tijd voor. Veel vogels baden graag. In ondiep water baden of zelfs een stofbad heeft een reinigende werking. Bovendien worden de veren altijd netjes in de plooi gelegd met de snavel. Watervogels maken hun verenkleed grotendeels waterdicht door deze te impregneren met een olieachtige afscheiding uit een speciale stuitklier.

Kleedwissel

Maar zelfs al wordt het verenkleed nog zo zorgvuldig onderhouden – na verloop van tijd slijt het, het wordt rafelig en er ontbreken veren en kan zijn taak niet meer naar behoren uitvoeren. Daarom wisselen de vogels regelmatig hun verenkleed. Afhankelijk van de soort vindt de kleedwisseling, de rui, in een keer of in etappes plaats. Dit kan een of twee keer per jaar of om de 2-3 jaar gebeuren. Veel soorten leggen vóór het paar- en broedseizoen een bijzonder contrast- of kleurrijk kleed aan om als het broedseizoen voorbij is, over te schakelen naar een minder opvallend, eenvoudig kleed.

Een aantal zangvogels heeft een methode ontwikkeld om aan een broedkleed te komen, zonder de noodzaak om daarvoor nog eens speciaal van verenkleed te wisselen. Hun in het najaar uitgegroeide veren dragen eigenlijk al de kleuren van het broedkleed, maar hebben nog anders gekleurde randen die het kleurenpatroon meestal bedekken. Zo is bij het mannetje geelgors in het verse herfstkleed het goudgeel van de kop nog bedekt door grijsgroene toppen. Tijdens de winter slijten deze toppen af, waardoor in het voorjaar de kleuren van het broedkleed zichtbaar worden en de geelgors ineens fel geel van kleur is.

Voor in het water levende vogels, zoals dit mannetje wilde eend, is het essentieel dat de veren tijdens het zwemmen niet tot op de huid nat worden. Daarom worden ze altijd zorgvuldig glad gelegd en geïmpregneerd met de vette afscheiding van de stuitklier.

Verenkleed van jonge vogels

Nestjongen en kuikens dragen nog een donskleed, dat uitsluitend bestaat uit zachte en warme donsveertjes. Het eerste volledige verenkleed van de jonge vogel, dat het juveniele kleed wordt genoemd, ziet er vaak iets anders en meestal minder contrastkleurrijk uit dan het verenkleed van volwassen vogels. Vaak lijkt het op het onopvallende kleed van de vrouwtjes.

HET VOGELCONCERT

Hoe vaak wordt je aandacht in de tuin niet getrokken door getjilp of gefluit dat uit het gebladerte doordringt van een vogel die niet eens te zien is! Sommige van de vogelgeluiden zijn zo kenmerkend dat je de maker niet eens hoeft te zien om – zelfs zonder veel oefening – te weten met wie je te maken hebt. Denk aan het getjilp van mussen of het ‘Roe-goe Goeh’ van duiven, aan de roep van de koekoek of het ‘tsi-tsi-pèh’ van mezen. Andere vogelgeluiden vereisen wat ervaring om de juiste soort te achterhalen. Herhaald luisteren naar een cd met vogelgeluiden en het deelnemen aan gespecialiseerde excursies in stadsparken helpen om vogelgeluiden van elkaar te kunnen onderscheiden.

Waarom zingen vogels eigenlijk?

Ook al lijkt het als het ware pure levensvreugde, waarom zangvogels in de lente zo luid hun zang ten gehore brengen, maar achter de zang schuilt een zeer serieus doel. De zingende mannetjes laten op die manier hun soortgenoten weten, dat het betreffende territorium al is bezet. Potentiële rivalen zijn dus gewaarschuwd dat ze zich hier niet moeten laten zien en de vrouwtjes weten dat hier nog een partner inclusief territorium beschikbaar is. ‘Goed gesitueerd mannetje zoekt een vrouwtje met als doel gezinsvorming’ betekent de zang in het voorjaar.

Zodra het mannetje nachtegaal met zijn nachtelijke zang een vrouwtje heeft gewonnen, zingt hij alleen nog overdag. Nu dient de zang om concurrenten weg te houden van zijn territorium.

Waar deze akoestische advertenties worden geplaatst is afhankelijk van de voorkeur van de verschillende soorten. Veel zangvogels zitten graag vrij en op een hoge plek, zoals een boomtop of de nok van een dak om hun geluid een grotere draagwijdte te geven. Voor andere is dat nog niet genoeg. Zo laten grasmus, Europese kanarie, groenling en veldleeuwerik hun zang horen in een hoge zangvlucht. Zodat ze niet

Toegewijd kwettert de spreeuw zijn lied. Creatief mengt hij verschillende geluiden uit de omgeving in zijn strofen. Hoe langer en gevarieerder zijn zang is, hoe beter hij overkomt bij de spreeuwenvrouwtjes.

alleen de aandacht trekken van soortgenoten, maar ook van vogelaars.

Heeft een geïnteresseerd vrouwtje zich eenmaal gemeld en de zanger als partner geaccepteerd, dan brengt de zang beide pas echt in de stemming om te paren.

Leergierige vogels

Bij veel zangvogels is de soortspecifieke zang niet aangeboren. Ze moeten die als jonge vogel leren van de volwassen vogels. Het komt dus goed uit, als papa nog druk bezig is met zingen in zijn territorium als zijn jongen al vliegvlug zijn en zich aan het voorbereiden zijn op hun rol als volwassenen. Bij overrijverige leerlingen komt het weleens voor, dat ze ook andere geluiden die ze vaak horen in hun zang verwerken, zoals het geluid van fietsbellen, blaffende honden, ringtones van mobiele telefoons of het dichtslaan van een autoportier.

Overigens blijven veel zangvogels hun leven lang goede imitators die niet terugschrikken voor plagiaat. Zo mengen bijvoorbeeld de spreeuw, de goudvink of de spotvogel hun zang met tal van motieven die ze hebben ‘gestolen’ van andere vogels.

*Vogels tot de
grootte van
een mus*

Winterkoning

Troglodytes troglodytes

Met zijn voor een vogel tamelijk verborgen leven wordt de winterkoning gemakkelijk over het hoofd gezien, zelfs als hij recht voor het raam in de tuin leeft. Het mannetje is een ijverige bouwer van nesten. Hij bouwt niet een, maar verschillende nesten, die vlak boven de grond goed zijn verborgen in struiken of klimplanten of in holtes in bomen of muren. Het vrouwtje, aangetrokken door de luide zang van het mannetje, mag er vervolgens een van kiezen. De resterende nesten dienen de bouwer als slaapnesten – tenzij andere vrouwtjes ze betrekken. Het mannetje winterkoning doet niet moeilijk over een nest meer of minder.

VOORKOMEN In ondergroeirijke loof- en gemengde bossen, heggen en struiken, afgelegen, schaduwrijke hoeken van tuinen, parken en begraafplaatsen met dichte ondergroei.

Gemakkelijk te herkennen is de winterkoning aan zijn parmantige, korte staartje, die hij bij opwinding, maar ook tijdens het zingen, recht omhoog steekt. Opgewonden knikt het kleine vogeltje de hele tijd op en neer.

Het nest van de winterkoning, op het eerste gezicht een verzameling dorre bladeren, is moeilijk te onderscheiden tussen de weelderige vegetatie.

KENMERKEN Ronde vogels met bruin gebandeerd verenkleed en korte, afgeronde vleugels; veel kleiner dan een mus, korte staart die vaak recht omhoog wordt gestoken.

GELUID Roept al bij de geringste opwinding snorrend 'zerrr' of hard 'teck-teck-teck...'; de zang begint met zachte geluiden en gaat over in een kwetterend lied met ingevoegde trillers, wordt ten gehore gebracht vanaf een verhoogde zangpost, zoals een tak.

VOEDSEL Muggen en andere kleine insecten, insectenlarven, kleine spinnen.

LEGSEL Bolrond nest met zijingang, meestal dicht bij de grond in dicht struikgewas; 5-7 witte, rood gespikkelde eieren, grootbengen van de jongen door de vrouwtjes alleen, 1-2 broedsels per jaar.

VERSPREIDING

Opmerkelijk

De winterkoning zoekt voornamelijk op de grond of er vlak boven naar voedsel in het struikgewas. Alleen om te zingen gaat het mannetje op een hogere tak of een tuinhek zitten.

OBSERVATIETIJD/BROEDSEIZOEN

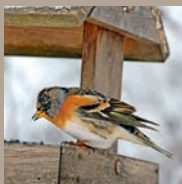
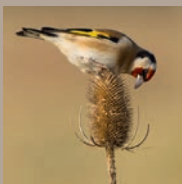
J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

LEER ZE KENNEN, DE VOGELS DICHT BIJ HUIS!

Elke dag kun je tientallen vogels tegenkomen in het park, het bos of gewoon in je achtertuin.

Leer de 100 meest voorkomende soorten herkennen en kijk hoe je meer vogels in je tuin kunt krijgen.

- Handig geordend naar grootte
- Heldere foto's waarmee je ze gemakkelijk kunt herkennen
- Goede indicaties van hun geluid en voedsel
- Praktische aanwijzingen wanneer je ze kunt verwachten
- Met uitgebreide informatie over nestkasten, vogels voeren en vogelvriendelijk tuinieren

In samenwerking met
Vogelbescherming
Nederland

**KOS
M•S**

KOSMOS UITGEVERS
UTRECHT / ANTWERPEN

9 789021 578460

WWW.KOSMOSUITGEVERS.NL